

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Možnosti podpory žáků cizinců na středních školách

Mgr. Barbora Krčmářová, Dis.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
Karmelitská 529/5, Malá Strana, 118 12 Praha 1 • tel.: +420 234 811 111
msmt@msmt.cz • www.msmt.cz

- Dle Zprávy o situaci migrace a integrace cizinců na území ČR v roce 2020 nadále pokračoval trend rostoucího počtu cizinců na území ČR, a to i přes přísná opatření v oblasti pohybu osob. Od roku 2015 se jejich počet zvýšil o více než 180 tisíc, přičemž meziroční nárůst za rok 2020 byl dokonce vyšší než předchozí rok (6,5 %). K 31. 12. 2020 bylo evidováno celkem 634 790 cizinců s povoleným pobytem na území ČR. Podíl cizinců na celkové populaci stoupl meziročně o 0,3 procentních bodů a dosáhl tak 5,9 %. Složení státních příslušností dlouhodobě pobývajících cizinců na území ČR se téměř nezměnilo. Více než polovinu tvoří státní příslušníci Ukrajiny, Slovenska a Vietnamu.

- Nejčastější státní příslušnost je Ukrajina, Vietnam, Slovensko a Rusko. Dá se předpokládat **navyšování počtu žáků cizinců**, a to s ohledem na projekt Ukrajina, v rámci kterého k nám přicházejí již 5. rokem pracovníci zejména do průmyslových zón.
- **V roce 2021 bylo nejvíce žáků cizinců v SŠ z níže uvedených států**
- (zastoupení ostatních států je pod 1 %):
- 31 % Ukrajina
- 20 % Slovensko
- 18 % Vietnam
- 11 % Rusko
- 2 % Mongolsko

- Občané Evropské unie a jejich rodinní příslušníci mají přístup ke vzdělávání a školským službám podle školského zákona za stejných podmínek jako občané ČR.
- Základní vzdělávání – občané mimo Evropskou unii mají přístup k základnímu vzdělávání, včetně vzdělávání při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy, pokud pobývají na území České republiky.
- Střední vzdělávání – občané mimo Evropskou unii mají přístup ke střednímu vzdělávání a vyššímu odbornému vzdělávání, včetně vzdělávání při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy, pokud **pobývají oprávněně** na území České republiky – stačí požádat.
- Střední vzdělání je nenárokové, vyučovacím jazykem je jazyk český!

- Žák cizinec = ve statistikách MŠMT žák, který má jiné občanství než ČR

střední školy	celkem	z toho cizinci	cizinci procentuálně
2020/2021	432 896	9 751	2,25%
2019/2020	423 821	9 496	2,24%
2018/2019	420 782	9 305	2,21%
2017/2018	421 499	9 195	2,18%
2016/2017	424 805	9 063	2,13%

základní školy	celkem	z toho cizinci	cizinci procentuálně
2020/2021	962 348	28 380	2,95%
2019/2020	952 946	26 527	2,78%
2018/2019	940 928	24 026	2,55%
2017/2018	926 108	21 992	2,37%
2016/2017	906 188	20 237	2,23%

- Žáci cizinci ze ZŠ přecházejí na SŠ (cca poloviční počet žáků cizinců v SŠ je dán cca poloviční délkou vzdělávání v SŠ).

- Rozložení žáků cizinců SŠ dle oborů vzdělání

		1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník	celkem	
2020	celkem	2 930	2 677	2 052	1 278	9 751	
	obory s MZ	2 040	1 988	1 602	1 278	7 722	
	obory s VL	880	676	450	---	2 006	
	obory C, J	10	13	---	---	23	
2019	celkem	3 123	2 285	1 945	1 269	9 496	
	obory s MZ	2 203	1 753	1 510	1 269	7 609	
	obory s VL	902	524	435	---	1 861	
	obory C, J	18	8	---	---	26	
2018	celkem	2 911	2 262	2 002	1 231	9 305	
	obory s MZ	2 084	1 701	1 575	1 231	7 490	
	obory s VL	818	551	427	---	1 796	
	obory C, J	9	10	---	---	19	

Z výše uvedené tabulky vyplývá:

- Není pravda, že by většina žáků cizinců šla na obory bez MZ (tedy JPZ patrně není tak velkou překážkou).
- Otázkou je, proč cca polovina žáků cizinců opustí studium (příčiny mohou být různé: náročnost vlastního studia či jazyková bariéra, odstěhují se z ČR, přestanou být vykazováni jako cizinci, protože v 15 letech mohou získat občanství, jdou dobrovolně do pracovního procesu ...)

Jazyková znalost českého jazyka na začátku studia musí být min. na úrovni B1/B2, pokud žák má za 4 roky složit maturitní zkoušku z češtiny (úroveň C1/C2).

Návrh na intenzivní přípravu českého jazyka na studium před vstupem do střední školy

- Žák musí mít takovou jazykovou výbavu, aby mohl sledovat výuku a chápat výklad učitele, a to i odborných předmětech, které v sobě zahrnují odbornou terminologii. Je třeba, aby se v případě studia v SŠ zakončeného MZ doučil odborný jazyk, vztahující se k jednotlivým předmětům a v případě českého jazyka rozšířil zejména znalost stylistiky.
- Pro nově příchozí by jistě byla vhodná varianta čistě jazykového intenzivního jednoročního kurzu. **Je třeba vyřešit status žáka (nemůže být žákem střední školy), příp. financování. Byla by nutná spolupráce několika rezortů a úprava stávající platné legislativy – školského zákona, zákona o státní sociální podpoře a důchodového zabezpečení, případě zákona o pobytu cizinců.**
- Již dochází k podpoře žáků cizinců před složením maturitní zkoušky alespoň v některých krajích, viz projekt Magistrátu hlavního města Prahy, který financuje výuku češtiny jako cizího jazyka pro žáky SŠ v Jazykové škole s právem státní jazykové zkoušky hlavního města Prahy. V ideálním případě by toto vzdělávání mohly zajišťovat jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky zřízené krajem (již nyní učí češtinu jako cizí jazyk a mají dlouholeté zkušenosti se zkouškou z češtiny pro trvalý pobyt, tedy umí komunikovat s cizinci).

Jednotná přijímací zkouška

- Dle § 20 školského zákona se osobám, které získaly předchozí vzdělání ve škole **mimo území České republiky** při přijímacím řízení ke vzdělávání ve středních a vyšších odborných školách promíjí na žádost přijímací zkouška z českého jazyka. Přijímací zkoušku z matematiky musí konat.
- CZVV nesleduje žáky cizince dle občanství, ale sleduje úlevy dle § 20 školského zákona, tedy nemáme data a neznáme úspěšnost žáků cizinců (např. v roce 2018 konalo dle statistik CZVV jednotnou přijímací zkoušku z matematiky do čtyřletých oborů vzdělání 239 žáků dle § 20 školského zákona, zkoušku z českého jazyka 5, ale v oborech s MZ v tomto roce studovalo dle statistik 2084 žáků-cizinců).

- Není přijatelné zcela promíjet přijímací zkoušky do SŠ, protože to je cesta k situaci, kdy žák, přestože potřebuje intenzivní jazykovou přípravu – je přijat na SŠ a ponechán svému osudu. Došlo by také k diskriminaci českých žáků, kteří by se na SŠ nemuseli dostat.

Odbor 22 dlouhodobě navrhuje úpravu § 20 odst. 4:

- „Osoby, které ukončily alespoň 3 školní roky během ukončených 6 školních let předcházejících konání přijímací zkoušky ve škole mimo území České republiky, mají při přijímacím řízení ke vzdělávání ve středních školách právo na prominutí přijímací zkoušky z českého jazyka, pokud je součástí přijímacího řízení a doloží-li zároveň příslušná vysvědčení. Znalost českého jazyka, která je nezbytná pro vzdělávání v daném oboru vzdělání, škola u těchto osob ověří rozhovorem.“

- Další úpravy může stanovit školské poradenské zařízení. Pokud uchazeč nespadá pod výše uvedenou kategorii, může školské poradenské zařízení na základě rovnoprávného přístupu kompenzovat fakt, že jeho rodným jazykem není čeština a upravit podmínky např. **navýšením času, povolením překladového slovníku či doporučením podporující osoby.**
- V praxi může dojít i ke kombinaci úprav.

Podpora během studia

- Školské poradenské zařízení může žákům s jiným jazykem vzdělávání v souladu s Přílohou č. 1 vyhlášky č. 27/2016 Sb. doporučit výuku češtiny jako druhého jazyka prostřednictvím podpůrných opatření 2. nebo 3. stupně.
- K této výuce je možné využít disponibilní časovou dotaci školy. V případě, že se na škole vyučuje např. druhý cizí jazyk, je možné nahradit výuku tohoto druhého cizího jazyka hodinami výuky češtiny jako druhého jazyka. Konkrétně lze např. ve stupni 2 přiznat pro výuku českého jazyka jako jazyka cizího ve středním vzdělávání 3h/týdně, nejvýše však 120 h; ve stupni 3 ve středním vzdělávání lze přiznat pro výuku českého jazyka jako cizího jazyka 3h/týdně, nejvýše však 200 h.

- Jen velmi malé procento žáků cizinců žádá o podporu. Důvodem může být to, že o tom nevědí, škola se nedohodne s rodiči a nebo na podporu nestačí.
- **k 30. 9. 2020:**
- Počet žáků – cizinců ve 2. stupni podpory je **celkem 18**, z toho **v 1. ročníku 9, ve 2. ročníku 4, ve 3. ročníku 5.**
- Počet žáků – cizinců ve 3. stupni podpory je **celkem 21**, z toho **v 1. ročníku 12, ve 2. ročníku 5, ve 3. ročníku 4.**
- Z výše uvedených cizinců se v oborech s MZ vzdělává celkem 28 žáků, v oborech s VL 11 žáků.

Maturitní zkouška

Vyhláška č. 177/2009 Sb. člení žáky s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky do 4 kategorií podle typu jejich vzdělávacích potřeb – tělesné postižení, zrakové postižení, sluchové postižení, specifické poruchy učení a ostatní. Právní odbor MŠMT má za to, že **žáky s odlišným mateřským jazykem nelze bez dalšího řadit do kategorie specifické poruchy učení a ostatní (SPUO)**, pakliže se zároveň nejedná o žáky se specifickou poruchou učení (např. dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie nebo jejich kombinace), žáky s dyspraxií, žáky s narušenou komunikační schopností (např. dyslalie, balbuties, breptavost, dysartrie), žáky, kteří nemohou produkovat řeč po zvukové stránce (sluchová percepce a psaní nejsou znemožněny ani omezeny), žáky chronicky nemocné s cílenou medikací nebo žáky s lehčími zdravotními poruchami popsány v doporučení školského poradenského zařízení (poruchy pozornosti, projevy hyperaktivity, hypoaktivity, impulzivity apod.). **Samotná nedostatečná znalost českého jazyka tedy není důvodem pro zahrnutí do skupiny SPUO.**

- Ministerstvo opakovaně deklaruje, že pokud se žák po celou dobu středoškolského vzdělávání úspěšně vzdělává ze všech povinných předmětů ve vyučovacím jazyku, tj. jazyce českém (tj. na každém ročníkovém vysvědčení má celkové hodnocení „prospěl“), měl by být na vykonání maturitní zkoušky i z českého jazyka a literatury dostatečně připraven. Pokud tomu tak není, pak může být aktivován § 16 odst. 2 písm. b) školského zákona: Podpůrná opatření spočívají v úpravě organizace, obsahu, hodnocení, forem a metod vzdělávání a školských služeb, včetně zabezpečení výuky předmětů speciálně pedagogické péče **a včetně prodloužení délky středního nebo vyššího odborného vzdělávání až o dva roky**. Tímto ustanovením získá žák se speciálními vzdělávacími potřebami (třeba i kvůli nedostatečné znalosti vyučovacím jazyka českého z důvodu odlišného mateřského jazyka) na střední škole prostor pro snížení negativního vlivu jeho speciálních vzdělávacích potřeb. **Pouhá neznalost českého vyučovacím jazyka skutečně není důvodem pro úlevy u maturitní zkoušky, nebyly-li využity všechny možnosti pro eliminaci tohoto znevýhodnění.**

- V souvislosti s úpravou hodnocení maturitní zkoušky vzešla dne 1. listopadu 2018 v účinnost vyhláška č. 177/2009 Sb., o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou, ve znění pozdějších předpisů. Ve vztahu k žákům přicházejícím ze zahraničí, konkrétně k žákům, kteří se **alespoň 4 roky v předcházejících 8 letech vzdělávali ve škole mimo území České republiky**, vyhláška nově specifikuje úpravu podmínek při konání didaktického testu společné části maturitní zkoušky. Dosud měli tito žáci možnost při psaní didaktického testu z českého jazyka a literatury prodloužení času o 30 minut a použití překladového slovníku, při psaní písemné práce mohli mít prodloužený čas o 45 minut a použít překladový slovník a Slovník spisovné češtiny. Nově je jim umožněno také prodloužení času o 10 minut u didaktického testu z matematiky a použití překladového slovníku.
- Na přiznání této úlevy má žák nárok, stačí jen aby žák podal žádost řediteli školy (vyplněním příslušné kolonky v přihlášce k MZ a doložením příslušných dokladů o vzdělání).

- V praxi je opět možné, že žák doloží jak doporučení k uzpůsobeným podmínkám MZ se zařazením do určité kategorie a skupiny v důsledku diagnostikované poruchy učení či zdravotních poruch a postižení, vystavené školským poradenským zařízením, tak ověřené kopie dokladů o vzdělání v zahraničí, které opravňují, aby mu byly upraveny podmínky konání didaktického testu z českého jazyka a literatury a písemné práce z českého jazyka a literatury.

- CZVV opět sleduje pouze data dle § 20 školského zákona, nikoli dle státního občanství (Dle údajů CZVV konalo v roce 2018 MZ z českého jazyka a literatury 163 osob dle § 20 školského zákona. Víme však dle statistik MŠMT, že v roce 2018 bylo v posledním ročníku SŠ oborů vzdělání s MZ 1 231 žáků cizinců).
- Bohužel máme k dispozici velmi malé počty žáků, na nichž se vztahuje § 20 a není možné tedy vyhodnotit statisticky relevantní údaje. Nicméně i tak lze konstatovat, **že neúspěšnost žáků dle § 20 meziročně klesá a ve srovnání s intaktními žáky je většinou nižší (zejména v roce 2020 a 2019). Žáci dle § 20, kteří projdou úspěšně SŠ studiem a přihlásí se k maturitní zkoušce, tuto zkoušku již absolvují většinou úspěšně. Vlastní maturitní zkouška tedy není takovou překážkou na cestě za vzděláním, větším problémem je studium samotné a možná motivace SŠ studium dokončit.**

- Jazyková podpora pro žáky cizince by měla být směřována do období **před nástupem do SŠ** tak, aby až nastoupí do SŠ se žák mohl plně věnovat odborným předmětům. S ohledem na náročnost SŠ vzdělávání (nic se neopakuje tak, jak na ZŠ) toto nelze dělat jako na prvním stupni ZŠ, že se žák vezme z hodin např. prvouky a učí se češtinu.
- Pro úspěšné studium žáků cizinců se jako důležité jeví podpořit je **během studia**. Čísla, která máme k dispozici, neukazují, že by maturitní zkouška byla překážkou. Problémem však může být dostatek motivace, sociální i jazykové podpory během studia.